

Spår av tidigt 1600-tal i Garvaregränd, Arboga

L2004:3307
Arboga Söder
Arboga kommun
Västmanland
Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Sverige med
Västmanlands län markerat i rött.*

© 2024 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2024:42
Lst dnr 431-3295-2021

Författare	Erica Strengbom
Kvalitetsgranskning	Ebba Knabe
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Trägolv A130 sett från väster. Lilla bilden: Arbogas stadssigill från 1330 ur Oldén 2001.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2024:42

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Spår av tidigt 1600-tal i Garvaregränd, Arboga

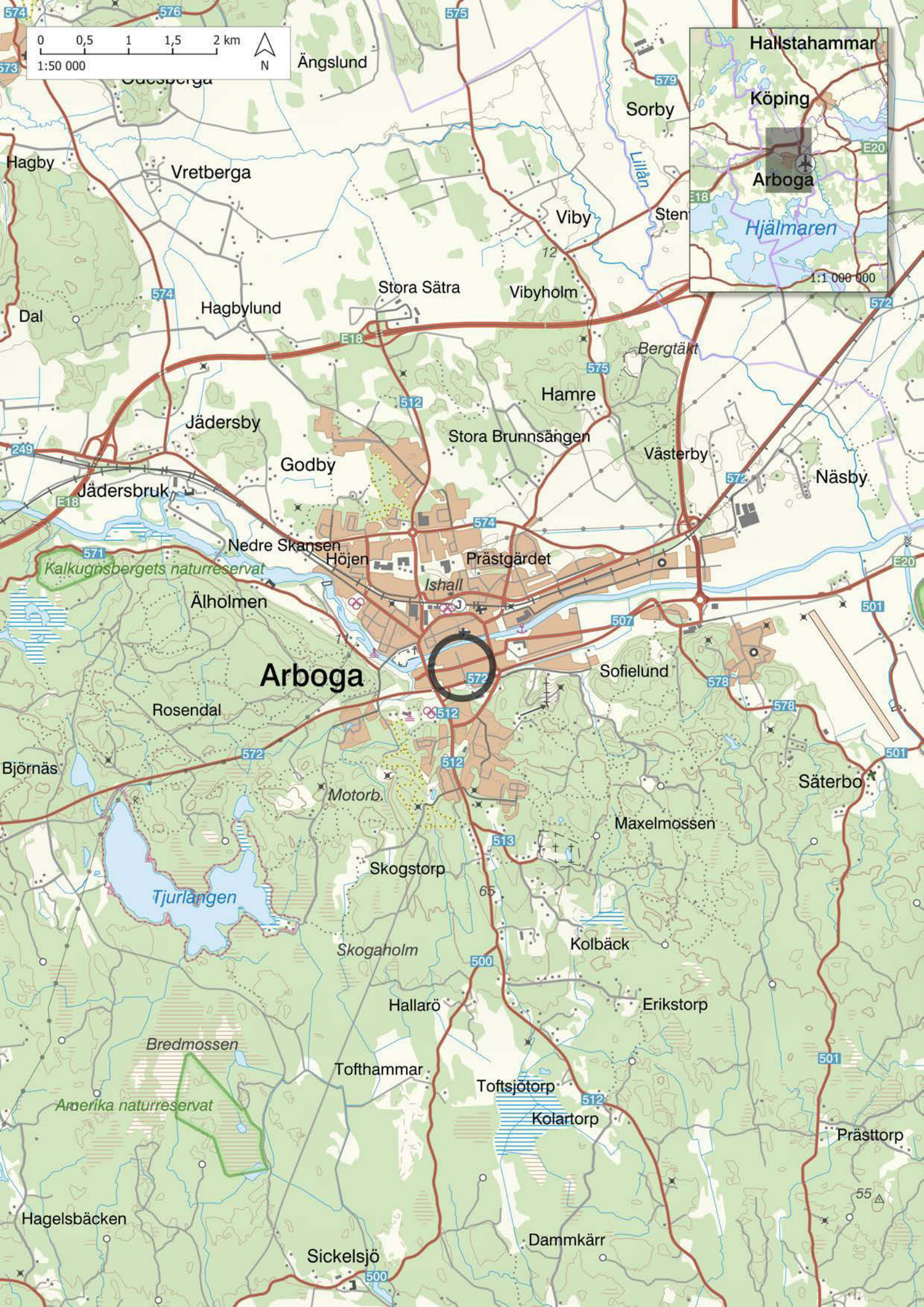
L2004:3307
Arboga Söder
Arboga kommun
Västmanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-3295-2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- Sammanfattning5
- Inledning5
- Bakgrund och kulturmiljö.....7
- Syfte och målgrupper9
- Metod och genomförande.....9
- Resultat 10
 - Byggnad 112
 - Byggnad 213
 - Byggnad 315
- Analys 16
- Fynd 16
- Tolkning 17
- Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen 17
- Tekniska och administrativa uppgifter 18
- Referenser 19
- Förteckning över figurer 20
- Förteckning över tabeller 20
- Förteckning över bilagor 20
- Bilagor 21
 - Bilaga 1. Schakttabell* 21
 - Bilaga 2. Anläggningstabell* 22
 - Bilaga 3. Fyndtabell* 23
 - Bilaga 4. Makrofossilanalys* 24

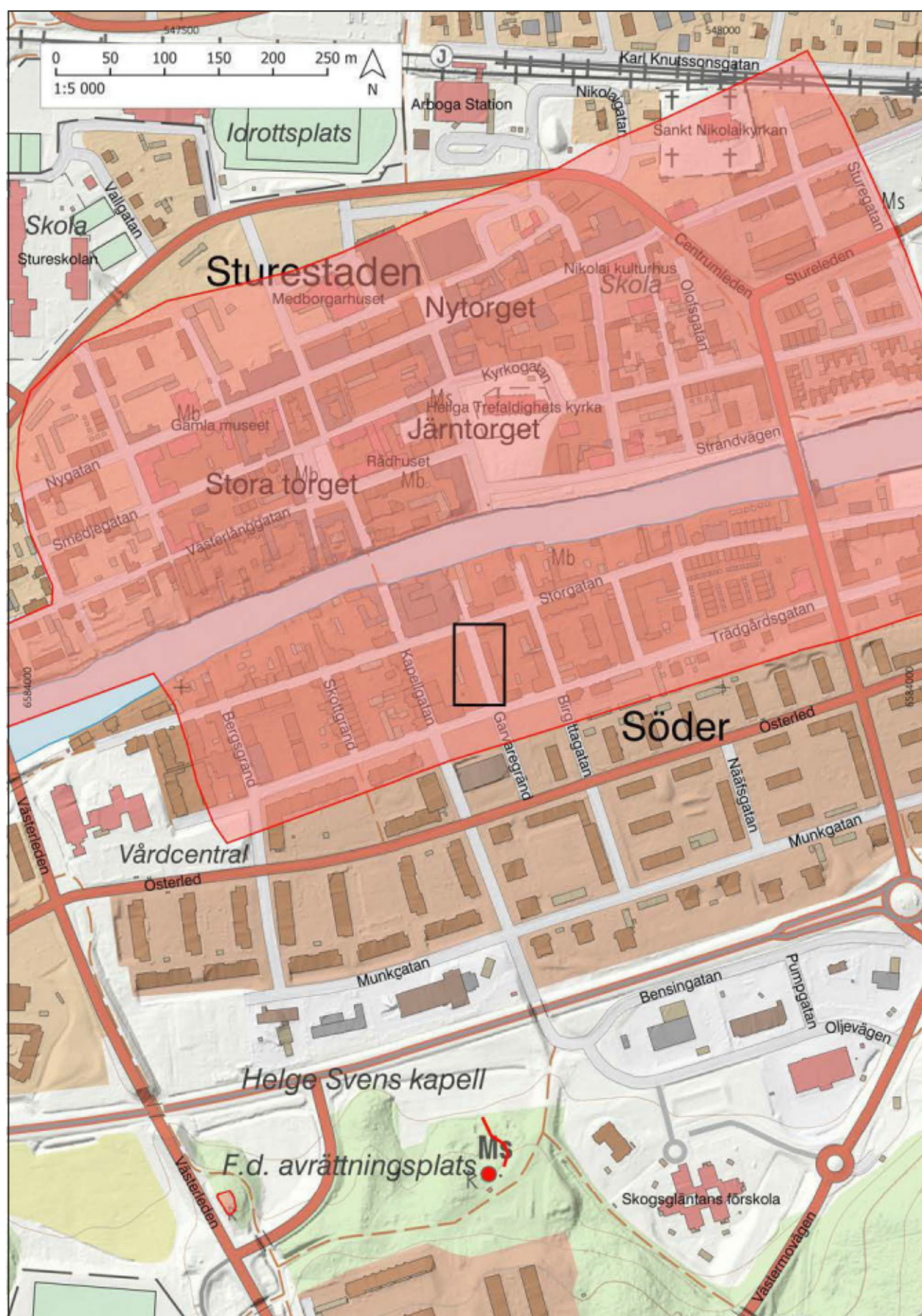
SAMMANFATTNING

Under december 2022 utförde Arkeologgruppen en schaktningsövervakning i samband med schaktning för nya elledningar och en transformatorstation. Schaktningen skedde inom den södra delen av Arboga stadslager L2004:3307. Spår av tre byggnader, kulturlager och fynd påträffades vid arbetet.

INLEDNING

I december 2022 utförde Arkeologgruppen en schaktningsövervakning i samband med schaktning för nya elkablar, samt uppsättning av transformatorstation inom fastigheten Söder 1:1. Schaktet löpte från Storgatan i norr till Trädgårdsgatan i söder och till en transformatorstation inne på parkeringen i kvarteret Menlösa. Schaktningen skedde inom Arboga stadslager L2004:3307. Länsstyrelsen i Västmanland beslutade i ärendet och kostnadsansvariga var Mälarenergi Elnät AB.

Figur 1 (föregående sida). Arboga med omnejd. Skala 1:50 000.

Figur 2 Arboga stadslager L2004:3307 och undersökningsområdet markerat med en svart ruta. Skala 1:5 000.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Arboga har en av Sveriges bäst bevarade medeltida stadskärnor med Uppkyrkan (nuvarande Sankt Nicolai kyrka) som den äldsta byggnaden. Kyrkan stod troligtvis färdig redan i början av 1200-talet. På 1280-talet lät Franciskanerorden anlägga ett kloster här. Namnet Arboga omnämns första gången år 1286 som Arbugae med betydelsen åbåge eller åkrök. De äldsta beläggen för Arboga som stadsbildning är från 1200-talets slut och stadens äldsta sigill härrör från år 1330, vilket tyder på att det då fanns en fullt utvecklad stad. Under hela medeltiden såväl som i tidigmodern tid hade staden en viktig funktion som handels- och omlastningsplats för järnmalmstransporterna från Bergslagen till Stockholm (Nordström 2015).

Till skillnad från många andra städer har Arboga inte genomgått någon reglering av stadsplanen, utan stadens utformning antas vara av medeltida ursprung. Unikt för Arboga är också dess många välbevarade medeltida stenbyggnader och källare.

Det är de bevarade medeltida stenhusens och källarnas placering som är ett av de viktigaste beläggen för att Arboga från början var en planerad eller tidigt reglerad stad. Dessa byggnader och byggnadsrester ligger placerade utefter gator i ett rutnätssystem, som tillkommit före de stora regleringarna som skedde av Sveriges städer under 1600-talet.

Vissa undantag finns dock, framförallt i området söder om ån som år 1650 drabbades av en omfattande brand som ödelade hela den södra delen av bebyggelsen. Efter branden skedde vissa regleringar i form av att gator breddades och rätades upp (Oldén 2001).

På en historisk karta efter branden upprättad omkring år 1660 syns långsmala tomter längs med Garvaregränd. Det finns ingen äldre historisk karta över staden tillgänglig i Lantmäteriets digitala databas så det går inte att utifrån arkivmaterial se om tomternas storlek förändrades efter branden. Spår av 1650 års stadsbrand och att gator breddats har konstaterats i samband med arkeologiska insatser i och omkring Storgatan. Bland annat har syllar, golvlagar och fundament till byggnader påträffats under ett brandlager både under dagens utbredning av Storgatan och i Garvaregränd (Strengbom i manus). Därför kan man ana att tomterna minskat något i storlek till förmån för bredare gator.

Tidigare arkeologiska undersökningar på den södra sidan av ån har visat på en tidig etablering. Inom kvarteret Sämssmakaren, som ligger nordväst om det aktuella undersökningsområdet, har trä från en äldsta fas av bebyggelse dendrodaterats till omkring år 1245 e. Kr. En mer stadslik bebyggelse etableras dock inte förrän under medeltidens slutfas (Jonsson & Wallebom 2004).

Figur 3. Rekonstruktion av 1660 års stadskarta med tomtindelning. Ur Anund 1995. Undersökningsområdet är markerat med röd cirkel. Ej till skala.

Figur 4. Den medeltida stadsplanen ur Jörpe 1976. Undersökningsområdet är markerat med en röd linje. Ej till skala.

undersökning i Soopiska gårdarna, Fältskären och angränsande delar av Storgatan har kulturlager daterats till 1600-talet och senare (Alström 2007). Strax söder om undersökningsområdet, på Trädgårdsgatan vid kvarteret Riskan, har avsatta kulturlager ¹⁴C-daterats till 1500-tal (Alström 2011).

Vid en undersökning i Crugska gården i kvarteret Fältskären har odlingslager ¹⁴C-daterats till 1400-talets första hälft. Kulturlagret visar inga spår av att tomten skulle vara bebyggd under den tiden (Alström 2012). Däremot har inom samma tomt, längre söderut närmast Storgatan, påträffats lämningar efter byggnader som utifrån ¹⁴C-dateringar visar på en första etablering under 1300-talet (Roos 2022). I kvarteret Paradiset har kulturlager ¹⁴C-daterats till intervallet 1400–1475 e.Kr. Inga spår av medeltida bebyggelse framkom vid schaktningsarbetet (Ros 2015).

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Syftet med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att övervaka schaktningen för elkablar och att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera de fornlämningar som framkom vid schaktningen. Målgrupper för den arkeologiska undersökningen är främst Länsstyrelsen och Mälarenergi Elnät AB.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Uppdraget genomfördes i samband med ordinarie schaktningsarbete. Schaktet dokumenterades skriftligt, fotograferades och mättes in med handhållen GPS i koordinatsystemet SWEREF 99TM. Redigering av inmätningarna och kartproduktion gjordes i ArcGIS 3.

RESULTAT

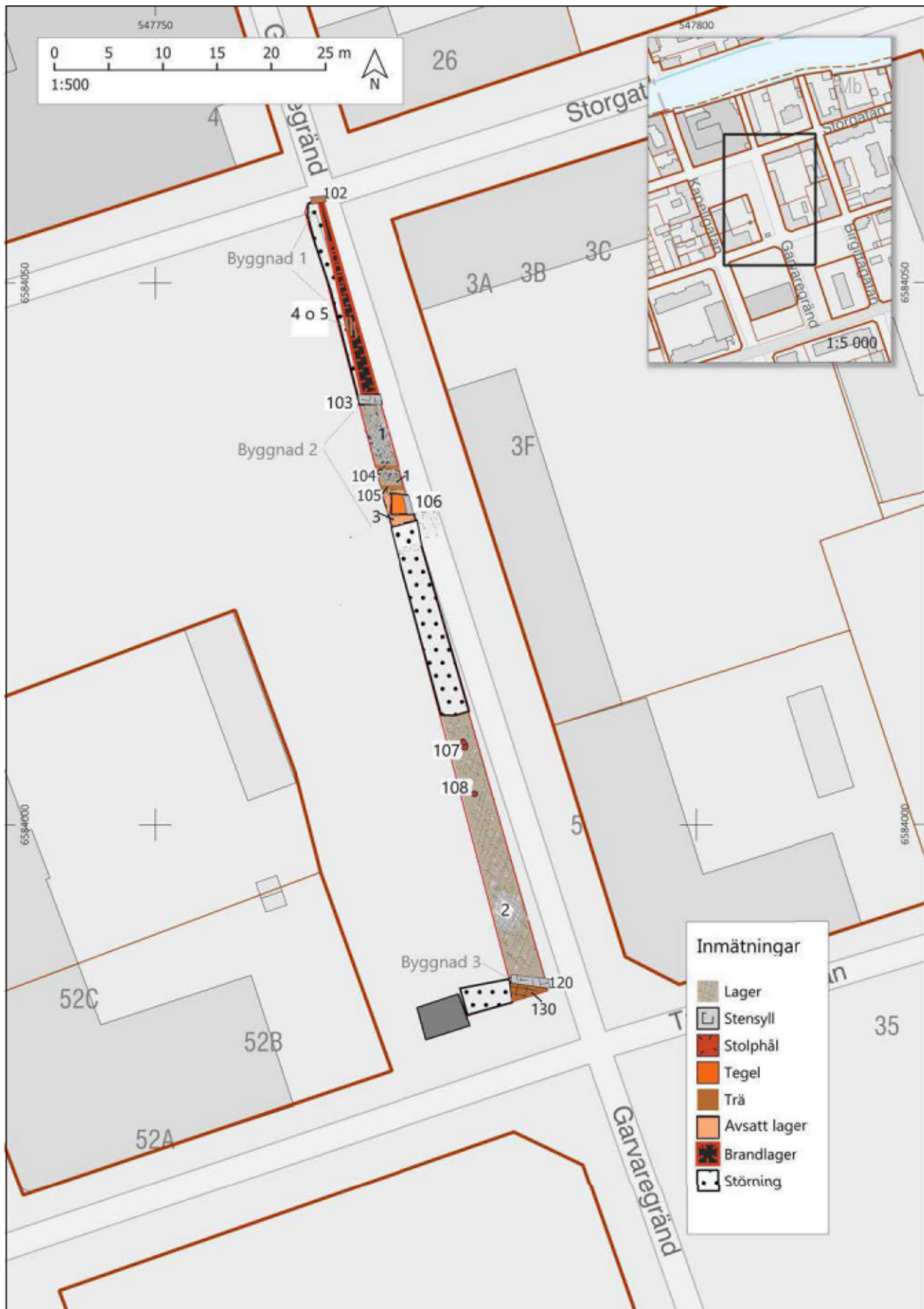
Schaktningen började i korsningen Storgatan–Garvaregränd och grävdes söderut i trottoaren längs med Garvaregränd mot korsningen Trädgårdsgatan, där schaktet svängde av västerut för att ansluta till en transformatorstation (som var anlagd utan arkeologisk övervakning).

Schaktet som övervakades var cirka 85 meter långt och grävdes till en bredd av cirka en meter och till ett djup av cirka en meter. Under bärlager och utfyllnadsmassor framkom konstruktioner, lager och fynd i botten av schaktet på en meters djup.

Tabell 1. Påträffade anläggningar.

Typ	Antal	Anr
Utfyllnadslager	2	A2, A3
Avsatta lager	1	A1
Brandlager	1	A4
Träggolv	2	A5, A130
Konstruktionslager	1	A135
Träsyll	1	A102
Stensyll	1	A120
Träunderliggare	2	A104, A105
Fundament	1	A106
Stolphål	2	A107, A108

Spår av äldre bebyggelse fanns i den södra och den norra delen av schaktet medan de centrala delarna var urschaktat och stört av sentida bebyggelse ner till schaktets botten. Inte på något ställe är schaktet grävt ner till steril undergrund. Dateringar och diskussion kring den äldsta bebyggelsen utmed Garvaregränd diskuteras i den mer omfattande rapporten som behandlar Storgatan (Strengbom i manus).

Figur 5. Plan över övervakat schakt. Skala 1:500.

BYGGNAD 1

- A102, träsyll/stock
- A5, trägolv med plankor

I korsningen Storgatan/Garvaregränd påträffades en trästock och ett brandlager med ett bränt plankgolv som tolkas vara rester av en byggnad. Upp mot och delvis över A102 fanns ett 0,05–0,15 meter tjockt brandlager (A4). Brandlagret förekom sporadiskt och fläckvis längs med hela schaktet men var som mest omfattande i den norra delen av schaktet, där lagret även låg på ett delvis bränt trägolv (A5). Plankorna, som var svedda, låg i nordvästlig-sydöstlig riktning och framkom under brandlagret inom en 2×1 meter stor yta.

Det fanns inga spår av någon avgränsande gavel till byggnaden åt söder, men då brandlagret på vissa ställen ligger kvar i schaktets botten är det möjligt att det finns en syll/gavel under lagret. Eller så hör syll A103 (se nedan) till byggnad 1. Liknande lämningar påträffades direkt österut vid schaktning för VA och de kan höra till samma byggnad (Strengbom i manus).

Figur 6. Närbild på brända plankor/trägolvet A5. Notera brandlagret i schaktkanten. Foto från väster.

BYGGNAD 2

Söder om byggnad 1 fanns byggnad 2 som bestod av:

- A1 Lager mellan trä A104, A105
- A3 Avsatt lager intill fundament
- A103, stensyll NV-SÖ
- A104, underliggare i trä NV-SÖ
- A105, underliggare i trä. NV-SÖ
- A106, fundament av sten och tegel

I de centrala delarna av schaktet fanns spår av ytterligare en byggnad. Byggnaden begränsades i norr av en stensyll (A103). Syllen låg tvärs över schaktet i nordöst-sydvästlig riktning och endast den övre delen var synlig i schaktets botten. Syllen var cirka 0,5 meter bred och sammanfogad med murbruk. Det är också möjligt att stensyllen hör samman med byggnad 1 i norr.

Söder om muren fanns två träreglar (A104 och A105) som låg med 1,5 meters mellanrum i nordöstlig-sydvästlig riktning. De kan ha fungerat som underliggare till ett trägolv. Mellan träreglarna fanns ett lager av mörkbrun sandig silt (A1). Ett analyserat jordprov från lagret visade på nedbrutet växtmaterial som kan vara halm samt gott om svinmålla, gräs och starr. Det tyder på att provet innehöll gödsel. Det fanns även fiskben och fiskfjäll från abborre, obestäm

Figur 7. Fundament A106 sett från norr.

karpfisk och flera obestämda arter varför detta material tolkas som hushållsavfall. Provet innehöll sannolikt avfall från minst två olika miljöer: fähus och kök/rensplats för fisk (se bilaga 4). Då lagret låg mellan och under de två träreglarna/underliggarna tolkas materialet som utfyllnad i en trossbotten. I lagret påträffades fynd av keramik (F1–3). Keramiken består av två rörskaft till trefotsgrytor, ett ben till en trefotsgryta samt delar av en mugg med gulgrön blyglasyr. Keramiken är från 1600-talets första hälft.

A106 var ett fundament av natursten och tegel. Fundamentet mätte 1,8×1 meter med en stenrad av 0,3–0,4 meter stora stenar i öster och tegel i den västra delen. Teglet var delvis smuligt och sönderbränt och brandlagret A4 kunde bitvis anas i schaktkanten ovan fundamentet.

Kring fundamentet fanns ett fett lager av sandig silt med träkol och fnyk av brända ben (A3). Makrofossilanalysen av lagret visade på träkol från hassel, fiskben och fiskfjäll från abborre samt fler obestämda arter. Materialet tolkas som ett avsatt lager av hushållsavfall kring fundamentet (se bilaga 4). Fynd av ett barockt kritpipsskaft (F7) och ett handtag till en trefotsgryta i rödgods (F6) kan båda dateras till tidigt 1600-tal.

Den södra delen av byggnad 2 var störd av en recent källargrund i cement. Nedgrävningen för den var cirka 15 meter lång. Söder om störningen framkom i schaktets botten ett humöst, mörkbrunt träflislager (A2). Den makroskopiska analysen av lagret visade på nedbrutet växtmaterial och träkol från gran. Lagret tolkas vara en utomhusmiljö. I lagret påträffades fler skärvor av en Siegburg-kanna i saltglaserat stengods (F5). Kannan dateras till tidigt 1600-tal.

Två stolphål (A107 och A108) var grävda genom lager A3. Stolphålen var stenskodda och kraftiga med en diameter på 0,5–0,65 meter och låg 3,5 meter isär. Stolphålen kan ha burit upp stolpar för en portal in till gården i kvarteret Menlösa.

BYGGNAD 3

I den norra delen påträffades ytterligare rester av en byggnad som bestod av:

- A120, stensyll med packlera A135 på den norra sidan
- A130, trägolv

Figur 8. Stensyll A120 sett från sydväst.

Stensyllen A120 var delvis skadad av en störning i nordvästra delen där flera stenar hade rasat ut. Den bevarade delen av syllen låg i nordvästlig-sydöstlig riktning och bestod av grovt huggna stenar och naturstenar i storleken 0,4–0,5 meter. Syllen var enskiktad och i den norra delen fanns kompakt lera (A135) upp mot syllens utsida. Upp mot syllens insida fanns ett trägolv (A130) inom en yta om cirka 1×2 meter. Trägolvet bestod av 0,1 meter breda plankor som var lagda omlott.

Byggnadens funktion är oklar och inga fynd påträffades som kan datera den. Däremot överlagrades byggnaden av ett brandlager som förmodligen är detsamma som A4. Därmed kan man anta att denna byggnad är i bruk samtidigt som byggnad 1 och 2. Västerut var ytan störd av sentida aktiviteter.

Figur 9. Trägolv A130 sett från väster.

Analyser

Sammanlagt tre prover har analyserats ur ett arkeobotaniskt perspektiv. Proverna skickades för att få en bättre förståelse av vilken typ av miljö lagren representerar. Resultatet av analysen visade på avfall från köks- och fähusmiljöer men har också visat på ruderat utomhusmiljö.

Fynd

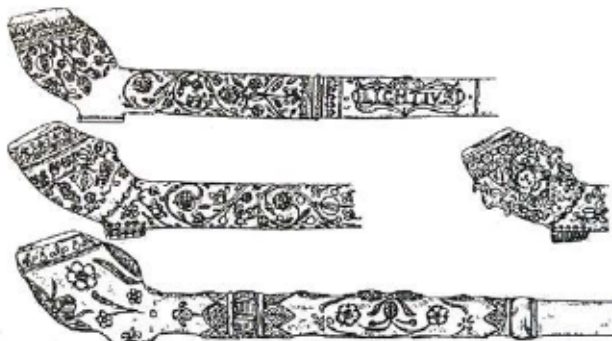
Sammanlagt har sju fyndposter registrerats. De består av dels av handtag och en fot till trefotsgritor i rödgods. Utifrån jämförande material kan handtagen till grytorna dateras till sent 1500-tal till början av 1600-tal. Stengodset bestod av botten och bukbitar av en saltglaserad kanna i stengods från Siegburg som dateras till 1600-talets början. Det kritpipsskaft som påträffades har en barock dekor. Denna stil började tillverkas omkring 1625–1630 och tillverkningen skedde bara under en kort period. Fynden ger alla en samstämmig datering till 1600-talets första hälft och tolkas som hushållsavfall i en köksbyggnad.

Figur 10. Kanna från Siegburg.
Photo: Nasjonalmuseet/Knut

Figur 11. Kanna i stengods, F5.

Figur 12. Barockpipa, F7.

TOLKNING

Sammanlagt har spår av tre byggnader påträffats vid schaktningsövervakningen. Vad byggnaderna haft för funktion är svårt att diskutera då de inte är undersökta i sin helhet. Vad gäller byggnad 1 är den med stor sannolikhet fortsättningen på en byggnad som påträffats i VA-schaktet österut (Strengbom i manus). Det är osäkert om stensyll A103 hör till byggnad 1 eller byggnad 2, eller att det rör sig om en lång hopbyggd bostad. I kommande rapport över den undersökningen förs en djupare diskussion kring husets funktion och uppbyggnad (ibid.).

Byggnad 2 med tegel och stenfundamentet A106 tolkas som köksdelen av ett bostadshus med ett spisfundament. Lager A3 tolkas vara ett avsatt lager och den arkeobotaniska analysen har visat på spår av brända hasselnötter, fiskben och fiskfjäll vilket ger stöd åt tolkningen. Fynden av hushållskeramik såsom delar av trefotsgrutor stärker också den tolkningen.

Funktionen för byggnad 3 är oklar, men med tanke på det vällagda trägolvet A130 kan man tänka sig att även denna byggnad varit ett boningshus.

De påträffade konstruktionerna ligger i en något avvikande vinkel jämfört med Storgatans nuvarande riktning. Det stämmer överens med riktningen av de äldsta gatunivåerna och byggnader som påträffats vid VA-schaktning (Strengbom i manus). Byggnaderna har troligen legat på långsmala tomter med långsidan ut mot Garvaregränd som var betydligt smalare än dagens vägbredd.

Det finns inga detaljerade kartor före stadsbranden år 1650, men historiska dokument pekar på att det efter branden som ödelade hela den södra stadsdelen gjordes justeringar, såsom att bredda vägar. Kanske var det också då som gatorna rätades upp i en strikt nord-sydlig riktning, istället för den äldre riktningen i nordväst-sydöst.

Fynden från undersökningen ger alla en samstämmig datering till den första hälften av 1600-talet. Byggnaderna och lagren överlagras också (åtminstone bitvis) av ett brandlager som tolkas vara spår av branden år 1650. Fynden tillsammans med brandlagret daterar byggnaderna till tiden före år 1650.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN

i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och tolka de arkeologiska lämningar som framkom vid schaktningsövervakningen. Så har gjorts, dock med avvikelser från förfrågningsunderlaget. Schaktningen för transformatorstationen skedde utan arkeologisk medverkan och Länsstyrelsen är informerade om det. Den i förfrågningsunderlaget uppställda tidsplanen för fältarbete och rapport har inte följts då rapportarbetet och analysarbetet drog ut på tiden.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Västmanland
Kommun	Arboga
Landskap	Västmanland
Socken	Arboga
Fastighet	Söder 1:1
Lämningsnummer	L2004:3307
Lämningsstyp	Stadslager
Datering	Historisk tid
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-07-27
Länsstyrelsens diarienummer	431-3295-2021
Ärendenummer i Fornreg	202100969
Arkeologgruppens projektnummer	P21047
Projektleddning	Erica Strengbom
Personal	Ebba Knabe, Erica Strengbom
Undersökningstid	2022-11-23 till 2022-12-01
Undersökt yta	Cirka 105 m ²
Inmätningsteknik	Handhållen GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Läge och koordinater	Rikets allmänna kartverks arkiv Arboga 10G7a64 X6583996 Y547787
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras hos Arkeologgruppen tillsvidare
Digitalt arkiv	Digitalt arkivmaterial förvaras hos Arkeologgruppen tillsvidare.
Fynd	F1–7 förvaras hos Arkeologgruppen i väntan på fyndfördelningsbeslut.

REFERENSER

- Alström, U. 2012. *Crugskagården i Arboga*. Geotekniska provborrningar i gårdsmiljö. Arkeologisk antikvarisk kontroll. Fornlämning Arboga 34:1. Fältskären 2. Arboga stadsförsamling Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:57.
- Alström, U., 2011. *Schaktning för fiberkabel i Arboga*. Förundersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning Arboga 34:1. Kapellgatan, Trädgårdsgatan och Bergsgränd, Arboga stadsförsamling, Arboga kommun Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2011:57.
- Alström, U. 2007. *Fjärrvärmeanslutningar i Arboga*. Förundersökning i form av schaktningsövervakning. RAÄ 34. Soopiska gården, Fältskären 2 och 3 samt Storgatan, Arboga stadsförsamling, Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2006:57.
- Anund, J. 1995. *Medeltida bebyggelse och reglering i Arboga*. En stadsarkeologisk undersökning i kvarteret Harneskmakaren 1991. UV Uppsala rapport 1995:28. Riksantikvarieämbetet.
- Jonsson, K. & Wallebom, U. 2004. *Kvarteret Sämssmakaren – en tomt i centrala Arboga*. Västmanland, Arboga stad, Sämssmakaren 5, RAÄ 34. Riksantikvarie ämbetet, UV Bergslagen rapport 2004:4.
- Järpe, A. 1976. *Arboga*. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Rapport. *Medeltidsstaden 2*. Stockholm.
- Oldén, G. 2001. *Arboga stadskärna, bebyggelsehistoria och stadsordning*. Arboga kommun.
- Ros, J. 2016. *Bebyggelselämningar från 1300-talet i Crugska gården i Arboga*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning 34:1 Arboga. Crugska gården, kvarteret Fältskären. Arbogabygdens församling. Arboga kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2016:15.
- Ros, J. 2015. *1400-tal i kvarteret Paradiset i Arboga*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning 34:1 Arboga. Kvarteret Paradiset 9. Arbogabygdens församling. Arboga kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2015:9.
- Ros, J. 2022. *Crugska gården. Nya perspektiv på Arboga söder om Arbogaån*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2022:74

WEBBMATERIAL

Ukjent, Kanne – Nasjonalmuseet – Collection

FÖRTECKNING ÖVER FIGURER

Figur 1 . Arboga med omnejd. Skala 1:50 000.

Figur 2 Arboga stadslager L2004:3307 och undersökningsområdet markerat med en svart ruta. Skala 1:5 000.

Figur 3. Rekonstruktion av 1660 års stadskarta med tomtindelning. Ur Anund 1995. Undersökningsområdet är markerat med röd cirkel. Ej till skala.

Figur 4. Den medeltida stadsplanen ur Jörpe 1976. Undersökningsområdet är markerat med en röd linje. Ej till skala.

Figur 5. Plan över övervakat schakt. Skala 1:500.

Figur 6. Närbild på brända plankor/trägolvet A5. Notera brandlagret i schaktkanten. Foto från väster.

Figur 7. Fundament A106 sett från norr.

Figur 8. Stensyll A120 sett från sydväst.

Figur 9. Trägolv A130 sett från väster.

Figur 10. Kanna från Siegburg. Photo: Nasjonalmuseet/Knut Øystein Nerdrum.

Figur 11. Kanna i stengods, F5.

Figur 12. Barockpipa, F7.

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

Tabell 1. Påträffade anläggningar.

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Bilaga 2. Anläggningstabell

Bilaga 3. Fyndtabell

Bilaga 4. Makrofossilanalys

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Snr	Längd/m	Bredd/m	Djup/m	Övrigt
1	85	1-1,5	0,8-1,0	Urschaktat ner till omkring 1 meters djup. Anläggningar framkom på 1 meters djup.

Bilaga 2. Anläggningstabell

Anr	Typ	Längd/m	Bredd/m	Djup/ tjocklek/m	Beskrivning	Övrigt
1	Utfyllnad	7	Fortsätter på båda sidor av schaktet	Ej grävt igenom	Köksavfall med fynd av keramik, i trossbotten under golv	Lagret är inte genomgrävt. Schaktningen stannade på 1 meters nivå där lagret ligger kvar
2	Utfyllnad träflis		Fortsätter utanför schakt i ö.	Ej grävt igenom	Gödsel och hushållsavfall fiskben och fiskfjäll med fynd av stengods	Utomhus
3	Köksavfall avsatt lager	2	1	Fortsätter utanför schaktkanten i o V	Fet mörkbrun sandig silt med träkol och brända ben	Byggnad 2
4	Brandlager	15	Stört i den västra sidan av schaktet	0,15	Brandlager i schaktets norra del. Troligen 1650 års brand.	Byggnad 1
5	Trägol	2	1		I den norra delen fanns brända träplank i NV-SÖ riktning som troligen är spår av ett trägol	Byggnad 1
102	Träsyll	0,5	0,4		Del av en träsyll	Byggnad 1
103	Stensyall		0,5		Stensyall endast toppen synlig i schaktet. Bestod av stenar sammanfogade med murbruk	Byggnad 2
104	Trä underliggare					Byggnad 2
105	Trä- underliggare					Byggnad 2
106	Fundament	1,5	1		Fortsätter i väster utanför schaktkanten	Byggnad 2
107	Stolphål	0,65			Grävda genom träflislager A2.	Utomhus
108	Stolphål	0,5			Grävd genom träflislager A2	Utomhus
120	Stensyall	0,4			Av grovt huggna stenar i storlek 0,3-0,5 i NV- SÖ tvärs över schaktet	Byggnad 3
130	Trägol	2	1		Plankor 0,1 m breda lagda omlott	Byggnad 3
135	Packlera	Längs med syll	1 m		Grå kompakt packlera kring syll A120	Byggnad 3

Bilaga 3. Fyndtabell

Fnr	Typ	Material	Vikt/g	Antal	Kontext	Övrigt	
1	Rörskaff	Rödgods	234	2	Lager A1	Trefotsgryta	Dateras till 1600-talets första hälft.
2	Föt till trefotsgryta	Rödgods	106	1	Lager A1	Brungrön glasyr	
3	Mugg	Rödgods	31	2	Lager A1	Delar av mugg med vitlera engobe och gulgrön blyglasyr invändigt	
5	Kärl/kanna	Stengods	136	8	Lager A2	Stengods saltglaserad kanna Siegburg	Tidigt 1600-tal
6	Rörskaff trefotsgryta	Rödgods	47	1	Lager A3	Handtag till trefotsgryta	Tidigt 1600-tal
7	Kritpipa	Vit lera	5	1	Lager A3	Skaft, Relief/ barockpipa	1620-1625

ARKEOBOTANISK ANALYS AV JORDPROVER FRÅN STADSLAGER I GARVAREGRÄND, ARBOGA

BESTÄLLARE: ARKEOLOGGRUPPEN
ANALYS: STEFAN GUSTAFSSON 2023

Inledning

På uppdrag av Arkeologgruppen har Arkeologikonsult utfört en arkeobotanisk analys av tre jordprover från stadslager i Garvaregränd i Arboga.

Prov två innehöll obestämt och nedbrutet växtmaterial samt träkol från gran.

Prov tre innehöll träkol från hassel samt fiskben och fiskfjäll från abborre samt fler obestämda arter. Materialet tolkades som hushållsavfall.

Metod

Proverna våtsiktades och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Det framfloterade materialet undersöktes i vått tillstånd med hjälp av mikroskop med en förstoring av 4 till 600 gånger. Artbestämning gjordes med hjälp av referenslitteratur och referenssamling (Schweingruber 1978/1990, Mork 1946, www.woodanatomy.ch).

Resultat

Prov ett från ett förmodat kök innehöll nedbrutet växtmaterial som kan vara halm samt gott om svinmålla, gräs och starr. Detta tyder på att provet innehöll gödsel. Det fanns även fiskben och fiskfjäll från abborre, obestämd karpfisk samt flera obestämda arter och detta material tolkas som hushållsavfall.

Provet innehöll sannolikt avfall från minst två olika miljöer, fähus och kök/rensplats för fisk.

Kontext	1	2	3
	Kök	Lager	Lager
Obestämt växtmaterial (halm?)	+++	++	++
Svinmålla	100+		
Gräs	79		
Starr	100+		
Fiskben flera arter	++		+++
Fiskfjäll flera arter	++		+++
Förkolnat material			
Gran		++	
Hassel			++
Granbarr	++	+++	
Hasselnöt			
Enbär	2		
Gråärt	1		

Figur 1. Innehåll i de analyserade kontexterna.

(+) ringa förekomst, + enstaka bitar, ++ god förekomst, +++ riklig förekomst

Referenser

GUSTAFSSON, S. 2021. Representativitet, ^{14}C -dateringar och källkritik. I Evertsson, Lagerstedt och Sörman. Storgårdar, gravar och heliga hållar - Kronologiskt blandade boplatser i åkermark i Skarplöt och Haninge, med lämningar från senneolitikum, bronsålder och äldre järnålder. Rapporter från Arkeologikonsult. 2021:3168.

MORK, E. 1946. *Vedanatomi*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Digitala källor

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES
www.woodanatomy.ch

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2024:42

